

PEETAKSE VIDEVIKKU

On argipäev, kuid Vestergårdi peretoas on tööhoog peatunud. Mickel ja tema sulased on õuetööd sinnapaika jätnud, kangaspuude lõksumine on seiskunud, vokid ei vurise ning laste nägelemine ja noorte tüdrukute kihistamine hakkab vaibuma. Novembrikuu videvikku tuleb pidada ja pärast seda tehakse koldesse tuli. Siis saab talupere katkestatud töö taas käsile võtta.

Tuba on täis äsja ahjust võetud verivorstide lõhna ning perenaine Sara Lisa pakub kõigile õhtuseks sööma-ajaks tüki vorsti.

„Söök paneb suu kinni,“ ütleb ta, kui noored tütreid kihistavad ja kangapingil kohtade pärast jagelevad.

Tükk aega on kõik vaikne ja rahulik, ent siiski ootavad kõik kedagi. Toauks läheb lahti ja Vana-Olle astub sisse.

Pärast seda, kui Olle on talu teisest kihelkonnast tulnud mehele müünud ja ennast manulisenä vöörusekambris sisse seadnud, ei ole ta mõnes mõttes enam osaline talus ja selle elus. Aga kui videvik saabub, tuleb ta tasakesi tuppa ja istub oma kohale ahju ääres. Ta

on otsustanud, kuidas ta tahab oma elu korraldada, et mitte tunda end omaenda talus armuleivasööjana, aga saab oma asju ajades mõnikord paratamatult kõva müksu võimukalt Sara Lisalt. Alles siis, kui talu kohale laskub videvik, tunneb ta, et kuulub teistega kokku. Tahes või tahtmata on ta natuke uhke selle üle, et videvikujuttu juhib tema.

Ta mäletab nii palju seda ja teist ja pealegi on tal meele, mida ta vanade inimeste käest kuulnud on.

„Kuule, Maia, tõuse püsti ja anna onu Ollele tükk vorsti.“

Maia, kes istub koos Greta ja Fiaga kangapingil, tõuseb püsti ja täidab ema käsu.

Ahjus on veel mõni tükk vorsti alles ja õled krabisevad, kui ta ringi kobab, et leida tõeliselt pehme ja pirakas tükk Vana-Ollele, kellele ta kogu südamest head soovib. Ta imetleb Ollet, sest too teab nii palju haldjatest ja näkkidest ja merineitsitest ning sündmustest, millest tema polnud Lumparlandis elades ilmaski kuulnud.

„Noh, kas sa’p saa midad peusse või oo kõik otsas?“

Ema hää on pisut kärsitu.

Maia kobab kiiresti krabisevates ja soojades õlgedes, sulgeb ahjuukse ja läheb vorstitükiga Olle juurde, kes lükkab mütsi peast ja sirutab õhinal käe maiuspala järele.

„Võtaks õige veel,“ ütleb isa just siis, kui Maia on kangapingile oma kohale tagasi läinud.

„Kui veel alles oo, pead nii kaua pakkuma, kuni jägub,“ ütleb ema oma kõige lahkema häälega.

Maia ei ole nii kärmas ema käsku täitma, sest ootab suure põnevusega, mida Vana-Olle täna õhtul räägib. Ja videvikutund saab tavaliselt nii uskumatult ruttu otsa ka siis, kui jutu lõpuni rääkimiseks tuleb õhtupimedusest jupike lisaks võtta.

„Noh?“ Ema hää on käsk, mis nõuab vaieldamatut sõnakuulmist.

Maia pistab taas käe paitavasse ahjusoojusesse ja saab ahju tagumisest otsast kätte terve vorstirõnga, mille ta järele mõtlemata välja tõmbab.

Ta murrab ilmatuma tüki.

„Vöta,“ ütleb ta ja annab tüki isale.

„Sa tahad vist ka tüki juure,“ ütleb ta ja murrab vanale sulasele.

„Ää nii suuri tükke murra, teised tahtvad jo ka saada,“ ütleb ema.

Maia murrab ja jagab, läheb uuesti ahju juurde ja leiab veel mõne tüki, nii et jätkub kõigile.

„Ää nii naha ligidald veta, kui Stina puhastas, olli külm, ütles Langö Karl Petter,“ sekkub Vana-Olle rahulolevalt hirnudes.

„See oo kindlasti nii puhas küll, et kennelgi pole vaja pika hambaga süüa,“ ütleb ema pisut pahura häälega.

„Noo, noo, ää pane pahaks. Senne kena vorstisöömaga tulevad sõnad mool ludinal suust välja ja siis

tuleb moole meele, kui me ühekorra tuulest aetud paadi täie kerigulistega herpsa ilmaga Langõle jõutsime ja kõiksekõrgemat tänasime, et hing sisse jähi. Peame tänama oma tüdrugut Kajsat, sest ta olli ennustaja. Enne kui me Sisshamnist minema akasime, ütles ta mo isale, kenne oma paat olli: „Kui elu meitele kallis oo, siis äi peaks me teele minema, sest kusagil koduteel passib meitid näkk.“ Kuni me kerigus ollime, läks ilm karuseks, aga loodetuul polnd nüüd nii hull, et paat oleks võind ümber minna. Kuigi vali oli küll. „Sõidame jumala nimel,“ ütles isa. Ja me sõitsime ja kõik läks ludi-nal, kuni me Flisgrunnini jõutsime. Võib-olla tulid siis isale Kajsa sõnad meele, nii et ta keeras paadi allatuuld ja otsekohe läks tuul valjemaks, justkui oleks kurivaim ise vee peal ratsa sõitand. See olli näkk, kes olli vihane saagi pärast, millest ta omast arust ilma jähi. Ja ta jähi-gid ilma, sest nagu ööldud, jõutsime me eluga Langõle. Meitid võoti hästi vasta ja meitele anti kostiks makkisid.“

Olle jääb natukeseks vait ja Maia mõtleb, kas tal on selle reisi kohta veel midagi öelda.

„Neid pole mette palju, kennele oo antud ette nähja, aga Kajsale olli. Nagu praegugid, olli siis kombeks, et kui tüdrug umigul üles tõusis, tegi esimese asjana siivri lahti ja pühkis päranda ää. Üks umigu nägi ta, et luua ees kibavad pisised mihed ja kui ta ligemald vaatas, olid need pisised aldjad, kis joosid üles kolde poole ja krädisid siivri pääle, et välja pääseda. Aga üks olli vigane ja tal olli raske krädida. Sai siiskid minema. „Nee olid eilase päeva

sandid mõtted,“ ütles Kajsa, aga kiski’p saand aru, mepärast aldjas vigaseks jähi.“

„Aldjad oo jo praegugid olemas,“ räägib ta edasi. „Meitel pole vaja selles kahelda mette. Aga kõikide silmad neid ep näe. Ühekorra olli minu isal Gröndalis terve kari pisiseid seltsis. Ta kündis rahuks kesa ja keset kündi jähi obune seisma ja äi liikund paigast, kudas isa ka äi sundind ega katsund. Pärast pikka mõtlemist tulnd talle meele, mida ta olli kuulnd, et vaja on vaadata obuse päitsede ja pea vahele, siis näed põhjust. Kui ta sedasi tegi, olli karv täis neid va pisiseid, kes krädisid üheteise otsas. Siis polnd muud tehja kui lahti rakendada ja kodu mena. Juba katekismuses oo kirjas, et kaitsku jumal meid nii metsavaimude ja vetevaimude kui ka härjapõlvlaste ja nõidade eest, keda sii ilmas nii palju oo.“

Eeskojast kostab samme ja keegi tõmbab ukse rop-suga lahti. Sisse astub kaks meest.

„Astuge aga edasi, mehed,“ ütleb isa ja tõuseb. „Ja sina, Hindrik, tee tuli koldesse, et me võõraid nääksime ja võõrad meitid nääksid.“

Maia peletab tüdrukud kangapingilt minema. Tal pole tahtmist kangaspuudega lõksutama hakata, siis ei kuuleks ta, mida isa võõrastega räägib, ent Maia teab, et emale ei meeldi, kui keegi tegevusetult vahib. Kala-Erker pole küll mingi jutumees, aga alati on tore, kui ta endaga uudiseid kaasa toob. Olgugi küll, et enamjagu kalapüügist ja purjetamisest.

Videvikumeeleolu on otsas. Koldetuli lööb lõken-dama, valgus ja varjud mängivad teineteisega reipaid mängu, kuni tuli nii palju madalamaks vajub, et valgus ühtlaseks muutub.

„Mis sa arvad, kis Erkeril täna seltsis oo?“

Anna sosistab selle küsimuse Maiale kõrva, kuid too on natuke pettunud, et videvikupidamine nii kähku läbi sai, ega hooli tegelikult sellest, kes tuli.

„Küllap mõni vana köbi.“

Anna müksab Maiale külge ja kihistab. Nii Anna moodi – ennemuistsed jutud ja videvikutunnid ei paelu teda nii nagu Maiat.

„Mei segasime nüid videvikupidamist, aga öhtud kipuvad vana käula peal pitkaks venima, nii ma siis ütlesi Jannele, et lähme maale ja aame tõrtsu jüttu,“ ütleb Erker ja sätib ennast mugavamalt pingile istuma.

„Videvik tuleb järgmine öhta jälle, aga kauged vöörad mette nii tiheldi,“ ütleb isa.

Anna müksab Maiat.

„Kuulsid sa, tema nimi oo Janne.“

„Pea suu, nad võivad kuulda.“

Tulevalgus muutub selgemaks ja Maia istub otsustavalt kangaspuude taha, lööb paar korda soalaega justkui katseks, samal ajal vajutab neljaniielise kanga õigele tallalauale. Ta sopsib süstikut edasi-tagasi, lööb ja tallab, tallab ja lööb.

„Jäta, Maia, pea kudumisega vahet, kuni vöörad sii oo.“

Isa ennast naiste töödesse kuigi tihti ei sega ja Maia vaatab ema poole, kes nõusolevalt noogutab. Kangakudumine on töö, mis Maiale meeldib, seda teab ka ema ning arvab, et Maia istuks kogu aeg kangaspuude taga.

„Tule hoopis moole abisse,“ ütleb ema ja käsib Maial külaliste kostitamiseks vorsti tuua ja õhtuseks trambiks tuhleid koorida. Maia käib edasi-tagasi ja noogutab Vana-Ollele, kes istub ikka veel ahju ääres ja keerutab tulepaistel oma jooksvahaigeid sõrmi. Tavaliselt ta niimoodi isuma ei jää, sest kui videvikutund läbi saab, loivab ta harilikult oma kambrisse.

„Paku kummalegi võõrale mekkida,“ ütleb ema ja võtab tule lähedal kolmjalal seisvast pajast aurava kuuma vorsti.

Maia ei taha, sest pelgab alati võõraid, aga peab sõna kuulama ning tõuseb ja viib mõlemale pingil istuvale mehele kostiks vorsti.

„Pole üldsegid paha reisi peal tulist makki saada,“ tänab Erker ja võtab endale tüki.

Janne kiikab ainult natuke Maia poole ega lausu sõnagi.

Ta on pikka kasvu ja turske ning heledat verd. Kuigi vana ta vaevalt on, mõtleb Maia mehele põgusat pilku heites.

„Oo see so poiss?“ küsib isa.

„Neh, ta oo vanuselt kolmas.“

„Oo sool neid veel?“

„Äi ole.“

„Siis oleme sennes asjas ühesugused, kuigi mo poisid oo veel pised. Aga mool oo neli tüdart, äga seegid paha pole.“

Maia mõtleb veidi häbelikult, kas see on pakkumine kosja tulla. Isa tahab oma lastekarjaga pisut kelkida ja tavaliselt loeb ta terve pesakonna nimed üles: „Anna, Maia, Greta, Fia, Jan, Anders ja Karl. Pool tosinat ja üks peale ja rohkem mette.“ Harilikult mõtleb Maia, et see kõlab nagu värsirida, uhkustav ühteageu.

„No ja kuhu te's menemas olete?“ küsib Mickel.

„Uude pealinna välja. Kuda siikantis kalaga oo?“

„Ilm olli tüki aega sant, aga äga's sennepärast pole pidand käppa imema. Aeg oo niikaugel, et meri võib iga päev jäässe menna ja siis oo nii püügil kui müügil ots käes.“

Erker mälub ja vastab:

„Ma kuulsi Kullskäril, et Olofit olla „Laxiga“ siikantis nähtud. Küllap ta käis siis teite juures kah?“

„Neh, aga siis olli meitel kehvasti. Ma'p tea, millest see võis tulla, aga see sügise oo kehv saak olnd.“

„Peale so oo teisigid, kis sedamoodi mõtlevad. Mina söidan jo ringi ja ostan kala. Ma olen näind, et üldiselt oo kehvasti. Nii et sina pole kindlasti ainumas, kes rahul pole.“

„Sa nimetasid Kullskäri,“ ütleb isa. „Nee, kis sinna elama läksid, pidada tublid inimesed olema. Mõtle

ise, tulid lausa Roslagenist ja sättisid ennast elama nii kaugele meresse.“

„Ää mette räägigid. Aga see oo küll mees, kis oo sündind, püss käes. Ja miskised vaesed pole nad ka mette. Ta ise ütles: „Mei, Kullskäri omad, endid vaeseks küll äi pea. Sest mei sööme siiga ja saia värvit laua pealt ja meitel oo höbedast kell seina peal.““

„Kullskäri mees äi aand tühja juttu. Keik näitab, et nad elavad paremini kui inimesed üldiselt.“

„See oo siis tösi, et neil oo värvit laud ja höbedast kell?“

„Neh, pärgel võtku.“

Maia kuulab hoolega. Mõelda vaid, värvitud laud. Nii raske on lauda puhtana hoida, kuigi pidevalt küüritakse. Ta kõõritab värvitud seinakappi ja püüab puhtana hoidmist võrrelda. Ehkki kapp on kapp ja laud on laud. Kapp on lihtsalt seina ääres oma koha peal, seal hoitakse asju, aga lauda kasutatakse kogu aeg ja sinna pudeneb söögi ajal kõike. Ka siis, kui õhtust putru lauale ei panda, piisab ikkagi igasugu töödest, mida tuleb laual peal teha.

Emal on laua küürimise asjus nii täbar ka. Kui ta laupäeviti küürimistööd uurib, tundub, nagu oleks tal vähemalt kaks paari silmi peas. Ja küürimisliiv peab olema peenike ja seda tuleb tuua ühestainsast kohast tervel saarel, sinna pole midagi parata. See koht on

Nyäng ja sinna on koletu pikk tee minna. Tal on nii hästi meeles, kuidas esialgu pärast Lumparlandist siia kolimist oli, kuidas tuli seda õnnistatud küürimisliiva otsides mööda randa käia. Aga pärast seda, kui Vana-Olle oli öelnud, et küürimisliiva on Nyängis, tuli seda sealt toomas käia.

Kui ainult sood poleks tee peal olnud. Kõige hullem tondikoht. Ükskord, kui ta laps oli, kästi tal üksinda liiva järele minna, aga ta ei julgenud minna kaugemale kui natuke maad Rikärrist mööda, siis keeras ta jala-pealt ringi ja läks hoopis metsasele läänekaldale. Seal ta siis käis ja otsis. Võttis liiva ämbrisse ja puistas siis jälle välja. Leidis teise koha, kus liiv tema arust parem oli, ja proovis seal peotäit läbi sõrmede niristades uuesti. Kartis kogu aeg, mis ema ütleb, kui teada saab, et see polegi Nyängi liiv.

Ta oleks tahtnud, et saaks Vana-Ollega nõu pidada. Ja kui tal vaid väike Fia kaasas oleks olnud! Fia ei taipa ju liiva hankimisest tuhkagi, ta oleks hoopis suureks tülinaks olnud, sest teda oleks tulnud süles tassida ja lohutada ja igati tema järele vaadata. Aga see oleks ikkagi parem olnud kui üksinda käia ja hirmu tunda.

Viimaks leidis ta oma arust peent liiva ja oli väga rahul, võttis ämbri täis ja asus kohe koduteele.

Lõpuks ometi oli ta teisele poole maja rühkinud ja tema ees oli sõiduvärv. Siitkaudu oleks ta pidanudki tulema. Ta tõmbas hooga värava lahti ja püüdis nii kõva

mürtsuga kinni lüüa, et ümberringi kuulda oleks. Otsekui hää! tema kaitseks.

„Sa olid tubli,“ ütles ema, kui ta juba tareukse ees seisis. „Mine tuppa ja pane raand oma kohale.“

Maia pani ämbri käest ja tema süda oli üpris kerge.

„Kustkohast sa liiva töid?“ Ema hää! mis Maia kõrvu jõudis, oli karm.

Talle tuli kohutav hirm peale.

„Nyängist.“

„Sa valetad. See'p ole Nyängi liiv.“

Ema haaras temast karmilt kinni, viis ta õue, võttis järgmiseks ahjupuhastamise korraks valmis pandud värskest ahjuluuast vitsa ja peksis ta veriseks.

„Luba, et sa mitte kunagi änam äi valeta.“

„Äi.“

„Kas sa äi luba?“

Ema kisas nii, et tema sõnad sähvisid nagu välgunooled Maia ümber.

„Äi, ma äi valeta änam kunagi,“ pressis ta meeletult sõnu suust.

„Miks sa Nyängi äi läind, kut ma käskisin?“

„Ma kartsin nii koledasti sood ja kolle.“

„Keset päeva pole vaja kolle karta. Kui ma õigesti teeksin, peaksid sa kohe Nyängi uue liiva järele minema, aga nüüd tuleb laud nädalavahetuseks puhtaks küürida. Lähed hoopis esmaspäeval. Pea seda mees.“